

Οι δυνάμεις καταστολής εν δράσει (25.5.1976)

Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ

Ιος - “Εφημερίδα των Συντακτών”

Σαράντα χρόνια από τη Μεταπολίτευση του 1974 επιχειρείται το ξαναγράψιμο της Ιστορίας και η διαστρέβλωση των κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων της κρίσιμης εκείνης περιόδου.

Ελάχιστες περίοδοι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας έχουν τόσο συκοφαντηθεί τα τελευταία χρόνια όσο η Μεταπολίτευση. Τον τόνο έδωσε το προπαγανδιστικό μπαράζ που προηγήθηκε του πρώτου μνημονίου το 2010, στοχοποιώντας τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες σαν ένα ατέλειωτο πάρτι διαφθοράς και συλλογικής αυτοκαταστροφής.

Στην πραγματικότητα βέβαια, τα 40 χρόνια που κύλησαν από την πολιτική αλλαγή της 23ης Ιουλίου 1974 κάθε άλλο παρά ομοιόμορφα υπήρξαν. Η Μεταπολίτευση με τη στενή έννοια, ως φάση μετάβασης από τη δικτατορία στη δημοκρατία, κράτησε έναν περίπου χρόνο - ίσαμε τον Αύγουστο του 1975, όταν η δικαστική καταδίκη των «πρωταιτίων» του πραξικοπήματος επισφράγισε τον οριστικό χαρακτήρα της μεταβολής. Το ευρύτερο πάλι διάστημα των τεσσάρων δεκαετιών που συμβατικά αποκαλούμε επίσης Μεταπολίτευση χωρίζεται σε δύο καθαρά διακριτές φάσεις: Η πρώτη διήρκεσε ως τα τέλη της δεκαετίας του '80 και χαρακτηρίστηκε από δύο βασικά συλλογικά αιτήματα, τα οποία ασπάζονταν -θεωρητικά τουλάχιστον- όλες οι δυνάμεις του συνταγματικού τόξου: περισσότερη δημοκρατία και λιγότερη κοινωνική ανισότητα. Η δεύτερη φάση, τα χαρακτηριστικά της οποίας διαμορφώθηκαν σταδιακά μεταξύ 1989 και 1992 και καταχρηστικά μόνο συνδέεται με την πρώτη, αντικατέστησε το παραπάνω όραμα με ένα διαμετρικά διαφορετικό δίπολο επαγγελιών: καταπολέμηση της διαφθοράς και ενεργητικότερη προάσπιση των (όποιων) «εθνικών δικαίων». Η σύγχυση μεταξύ των δύο περιόδων στον δημόσιο λόγο δεν είναι καθόλου τυχαία. Αξιοποιώντας την παταγώδη αποτυχία της δεύτερης (ευθύς εξαρχής προβλέψιμη άλλωστε, αφού ο προσχηματικός χαρακτήρας των «οραμάτων» της ήταν ορατός διά γυμνού οφθαλμού), η συνοπτική καταδίκη της «Μεταπολίτευσης» στοχεύει πρωτίστως στην αναίρεση των κατακτήσεων της πρώτης, στα πεδία των ελευθεριών και του κράτους πρόνοιας. Με απώτερο στόχο την «κυβερνωμένη και ουχι κυβερνώσα δημοκρατία» που οραματιζόταν ο «εθνάρχης» Καραμανλής επί χούντας, αλλά στάθηκε πρακτικά αδύνατο να επιβάλει μετά το 1974.

Μια ειδικότερη πτυχή αυτού του ξαναγραφίσματος της Ιστορίας, απαραίτητη για την ουσιαστική αποκήρυξη των δημοκρατικών τομών της Μεταπολίτευσης, είναι η σκιαγράφηση της τελευταίας ως μιας εποχής όπου η ανοχή του «πεζοδρομίου» και η ηγεμονία μιας «ρεβανσιστικής» Αριστεράς επέβαλαν στους (υπερβολικά δημοκρατικούς) κυβερνώντες τη λήψη αποφάσεων που υπονόμευσαν μακροπρόθεσμα το συλλογικό συμφέρον. Η μετατροπή αυτού του ισχυρισμού σε πολιτικό πρόγραμμα ξεκίνησε με κάποιες προεκλογικές διακηρύξεις του Σαμαρά το 2012, εμπεδώθηκε τον περασμένο Μάιο με δηλώσεις του τότε κοινοβουλευτικού εκπροσώπου της Ν.Δ., Μάκη Βορίδη (πάλαι ποτέ αρχηγού της χουντικής Νεολαίας ΕΠΕΝ), κι επισφραγίστηκε με την πρωθυπουργική αρθρογραφία της περασμένης Κυριακής για μια «Νέα Μεταπολίτευση» εναντίον του «κρατισμού» και του «λαϊκισμού» που μας κληροδότησε η προηγούμενη.

Στο πεδίο των ελευθεριών, η αρχική διατύπωση αυτής της συλλογιστικής έγινε το καλοκαίρι του 2002,

στο πλαίσιο του ενορχηστρωμένου επικοινωνιακού μπαράζ που συνόδευσε την εξάρθρωση των υπολειμμάτων της Ε.Ο. 17Ν. Συνοψίζοντας τη σχετική παραφιλολογία των ημερών, οι δημοσιογράφοι Αλέξης Παπαχελάς και Τάσος Τέλλογλου περιέγραψαν τότε στο βιβλίο τους τη Μεταπολίτευση σαν μια εποχή κατά την οποία «η χώρα συγκλονίζεται από ένα αδιάκοπο κύμα διεκδικητικής βίας» («17», Αθήνα 2002, σ. 64). Με τον καιρό, το σχήμα διευρύνθηκε για να περιλάβει κι άλλα αρνητικά φαινόμενα: «Η αλήθεια είναι πως μετά τη δικτατορία επιβλήθηκε το μονοπώλιο μιας «αριστερής» άποψης στο κρίσιμο πεδίο των ιδεών και αξιών», εξηγούσε λ.χ. πολύ πριν από τα μνημόνια ο Παπαχελάς. «Οτιδήποτε φιλελεύθερο, συντηρητικό ή διαφορετικό λοιδορήθηκε και ταυτίστηκε με την αντίδραση. Γι' αυτό και βλέπουμε τα πιο απίθανα φαινόμενα, που προδίδουν αδικαιολόγητες ενοχές από τους σημερινούς εκπροσώπους της [Ν.Δ.]: οι πολιτικοί της να διαφημίζουν κουλτουριάρικα ψευτοαριστερά βιβλία, οι εκπρόσωποί της να κάνουν συνεχή ευχέλαια για να εξορκίσουν τις παλαιές αμαρτίες της Δεξιάς τραγουδώντας τη "Ρωμιοσύνη" στις 17 Νοεμβρίου». Ως σοβαρότερη παρενέργεια αυτών των «ενοχών», ο αρθρογράφος στηλίτευε το γεγονός πως «ο εφιάλτης ενός νεκρού διαδηλωτή ή μιας μαζικής διαδήλωσης προκαλεί ρίγη στα στελέχη» των δεξιών κυβερνήσεων («Μια... αριστερή χώρα», «Καθημερινή», 18.11.2007).

Ολη αυτή η παραφιλολογία, που τείνει να εξελιχθεί σε κυρίαρχο ιστοριογραφικό υπόδειγμα των ΜΜΕ του «μεσαίου χώρου», μεταφυτεύει στα χρόνια της Μεταπολίτευσης φαινόμενα πολύ μεταγενέστερα: την «εθνική συμφιλίωση» που ευαγγελίστηκε η Ν.Δ. μετά την ανάληψη της ηγεσίας της από τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη (1985), για να διαρρήξει το πλειοψηφικό τότε «μπλοκ της αλλαγής», και τη στρατηγική προσεταιρισμού της Αριστεράς που επεξεργάστηκε το 2000-2006 το δίδυμο Καραμανλή-Ρουσσόπουλου. Η πραγματική Μεταπολίτευση της δεκαετίας του 1970, αντίθετα, κάθε άλλο παρά εποχή κρατικού «χαϊδέματος» της Αριστεράς υπήρξε. Για να το διαπιστώσει κανείς, αρκεί να ρίξει μια ματιά στα πραγματικά ντοκουμέντα των ημερών κι όχι στις χαζοχαρούμενες επετειακές αναπαραστάσεις τους.

«Εθνική Ασφάλεια» και κομμουνισμός

Η άρση της απαγόρευσης των κομμουνιστικών κομμάτων από την κυβέρνηση εθνικής ενότητας, δύο ακριβώς μήνες μετά την κατάρρευση της χούντας (23.9.1974), αποτελούσε αναγκαία προϋπόθεση για μια πραγματική τομή σε σχέση με το μετεμφυλιακό παρελθόν και τη θεσμική εκτροπή που αυτό εξέθρεψε. Παρά την ιστορική σημασία της, η μεταβολή αυτή κάθε άλλο παρά ισοδυναμούσε ωστόσο με αποδοχή της Αριστεράς ως πολιτικής συνιστώσας με ίσα δικαιώματα στη νεοσύστατη Δημοκρατία. Για μιαν ακόμη επταετία διατηρήθηκε απεναντίας ο θεσμικός διαχωρισμός της από τους πολίτες πρώτης κατηγορίας, έστω κι αν αυτός ο αποκλεισμός περιοριζόταν σταδιακά κάτω από την πίεση του μαζικού δημοκρατικού κινήματος.

Μια πρώτη ιδέα για τις θεσμικά οργανωμένες διακρίσεις σε βάρος της Αριστεράς τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια μάς δίνουν οι (αγρίως αποψιλωμένοι) φάκελοι της τότε Χωροφυλακής που φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Τα κανονιστικά κείμενα που συντάχθηκαν κατά τις περιοδικές συσκέψεις της ηγεσίας του σώματος μεταξύ 1975 και 1977 αποδεικνύουν πως, αν και τα χέρια των οργάνων δεν ήταν τόσο ελεύθερα όπως πριν, η «Εθνική Ασφάλεια» εξακολουθούσε επίσημα να ταυτίζεται με την καταπολέμηση του «κομμουνιστικού κινδύνου».

Το πρώτο συλλογικό όργανο που επεξεργάστηκε την προσαρμογή της αστυνόμευσης στις νέες πολιτικές συνθήκες ήταν μια τριήμερη σύσκεψη της ηγεσίας του σώματος (13-15.1.1975). Στο 16σέλιδο τελικό

έγγραφο, όλο το κεφάλαιο «Εθνική Ασφάλεια» (σσ. 9-15) είναι αφιερωμένο αποκλειστικά και μόνο στην καταγραφή και ταξινόμηση των άρτι νομιμοποιημένων οργανώσεων της Αριστεράς -από το «ΚΚΕ Εξωτερικού» (το οποίο «είθισται να αποκαλείται Ρωσσόδουλον»), το ΚΚΕ Εσωτερικού ή την «Κίνηση Γλέζου» ίσαμε τους μαοϊκούς, τους τροτσκιστές και «τας Κομμουνιστικές Οργανώσεις της Νέας Αριστεράς». Ξεκαθαρίζεται δε πως «η γνώσις των διαφορών αυτών, έστω και εις γενικές γραμμάς, είναι απαραίτητος διά τους υπευθύνους των Αρχών Ασφαλείας», καθώς «θα μας βοηθήση να αποφύγωμεν αστόχους ενεργείας μας, αι οποίαι θα διευκολύνουν την γεφύρωσιν του χάσματος μεταξύ των αντιμαχομένων παρατάξεων» (σ. 13).

Εξίσου αποκαλυπτική για τη θεσμική στράτευση των σωμάτων ασφαλείας κατά της Αριστεράς είναι η περιγραφή στο ίδιο ντοκουμέντο της δέουσας στάσης των οργάνων απέναντι στην «κομμουνιστική προπαγάνδα», κατηγορία στην οποία υπάγονταν τόσο η έκδοση και διακίνηση κάθε λογής εντύπων (εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία) ή «η κυκλοφορία και διασπορά προκηρύξεων, τρικ, οι αφίσες και η αναγραφή συνθημάτων», όσο και οι δημόσιες εκδηλώσεις σε κλειστούς χώρους ή «η δημιουργία κομματικών σχολών δια την μαρξιστικήν μόρφωσιν των μεσαίων στελεχών». Παρά τις τυπικές συστάσεις μετριοπάθειας, οι όροι της διαχείρισης του «προβλήματος» είναι κι εδώ καθαρά πολεμικοί: «Εις τον αγώνα αυτόν η θέσις των Αρχών Ασφαλείας είναι, προς το παρόν, λίαν ευαίσθητος. Το καθήκον μας περιορίζεται μόνον εις την σχολαστικήν αποφυγήν παροχής εντυπωσιακών επιχειρημάτων, προς εκμετάλλευσιν των υπό των κομμουνιστών. Γνωρίζομεν ότι τα έχουν ανάγκην και μας προκαλούν. Θα αποδειχθώμεν δυνατοί εάν, εργαζόμενοι με μεθοδικότητα, αποφύγωμε να πέσωμεν εις τας παγίδας του κομμουνισμού και του εξτρεμισμού».

Δεν πρόκειται για συγκυριακές επισημάνσεις. Ενα χρόνο αργότερα, ο «πίναξ θεμάτων υπηρεσιακού ενδιαφέροντος» που συνέταξε το Αρχηγείο Χωροφυλακής (10.1.1976) περιλαμβάνει όχι μόνο την «αντιμετώπισιν οχλοκρατικών εκδηλώσεων (πορείαι, συλλαλητήρια, απεργίαι κ.λπ.)» αλλά και «μέτρα αντιμετώπισεως αντεθνικής δραστηριότητος εις την Φοιτητίωσαν και Μαθητιώσαν νεολαίαν». Όπως διαπιστώνουμε από το συνακόλουθο «συνοπτικόν μνημόνιον» (17.1.1976), ως «αντεθνική δραστηριότης» νοούνταν αποκλειστικά η δράση των νεολαίων της Αριστεράς. «Η προσπάθεια των Κομμουνιστών όλων των αποχρώσεων προς διείσδυσιν και εν γένει διεύρυνσιν της επιρροής των εις την Νεολαίαν, τόσον την Φοιτητιώσαν-Σπουδάζουσαν όσον και εις την Μαθητιώσαν», διαβάζουμε, «εσημείωσε θεαματικές επιτυχίας και συνιστά τον μεγαλύτερον εθνικόν κίνδυνον, ως απεδείχθη εκ των εκδηλώσεων επί τη 2α επετείω του Πολυτεχνείου, όσον και εκ των γνωστών αποτελεσμάτων των Φοιτητικών Αρχαιρεσιών». Το ίδιο έγγραφο μας πληροφορεί πως «η ΥΠΕΑ έχει παράσχει σχετικές οδηγίας προς τας Υπηρεσίας Ασφαλείας διά την λήψιν -εντός του πλαισίου των αστυνομικών αρμοδιοτήτων- διαφόρων μέτρων προς ανάσχεσιν του κομμουνιστικού κινδύνου». Αλλά «και το Αρχηγείον, εν προκειμένω, συνεχώς παρέχει, κατά τας εντολάς του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως, τας δεούσας κατευθύνσεις και οδηγίας μέσω των Αστυνομικών Διευθυντών και Ανωτέρων Διοικητών, ιδία εις τον τομέα της Μαθητιώσης Νεολαίας, αίτινες κατευθύνσεις και οδηγίαι δέον όπως εφαρμόζωνται επακριβώς και άνευ δισταγμών ή παρεκκλίσεων, παρά πάντων των υπευθύνων βαθμοφόρων» (σ. 4).

Το «πρόβλημα νεολαία»

Τεκμήρια των μεθόδων «ανάσχεσης του κομμουνισμού» στα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης

Λεπτομερέστερες πληροφορίες γι' αυτή τη σισύφεια προσπάθεια ανάσχεσης του «εσωτερικού εχθρού», στις συνθήκες μιας σταδιακής αριστερόστροφης (ή και απλά εκσυγχρονιστικής) μετατόπισης της ελληνικής κοινωνίας, μας παρέχουν μια σειρά εκθέσεις των περιφερειακών Ανώτερων Διοικήσεων της Χωροφυλακής.

Σύμφωνα με την ΑΔΧ Πελοποννήσου (19.12.1976), σοβαρό πρόβλημα αποτελούσε «η έλλειψις σοβαρών πληροφοριών, ιδία εις τον τομέα της Εθνικής Ασφαλείας, λόγω της φοβίας που διακατέχει τα κατώτερα κυρίως όργανα και της δυσπιστίας του κοινού προς τας Υπηρεσίας Ασφαλείας», πάνω απ' όλα, όμως, «η στάσις γενικώς της Νεολαίας»: «Η επικρατούσα νοοτροπία των νέων έχει προβληματίσει όλους μας εις ανησυχητικόν βαθμόν, διότι έχει μείνει (η νεολαία) έρμαιον των διαφόρων προπαγανδιστών, ενώ οι προς τούτο παράγοντες τηρούν εφεκτικήν στάσιν ή και καιροσκοπικήν τοιαύτην. Παρεμβάσεις των οργάνων μας, όπου επιβάλλονται εκ γενικωτέρου συμφέροντος (συστάσεις, νουθεσίαι, ενημέρωσις γονέων κ.λπ.), παρεξηγούνται από όλους (Τύπον, γονείς, νέους) και αποβαίνουν εις βάρος των οργάνων μας και του Σώματος γενικώτερον». Την κατάσταση επιδείνωνε «η μη επαρκής κατανόησις και συμπαράστασις ωρισμένων Διοικητικών και Δικαστικών Αρχών εις την αντιμετώπισιν θεμάτων απομένων του τομέως Εθνικής Ασφαλείας» - την καταστολή, με άλλα λόγια, των νόμιμων δραστηριοτήτων της Αριστεράς.

Η «έξαρσις [της] κομμουνιστικής δραστηριότητος» και οι «τρόποι αντιμετώπισεως διενεργείας παρανόμου εράνου ΚΚΕ/ΕΞ.» απασχολούσαν, ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας, την ΑΔΧ Δυτικής Ελλάδος με έδρα την Πάτρα. Παρεμφερές ήταν και το μοναδικό πρόβλημα «δημοσίας ασφαλείας» («κοινού», τουτέστιν, εγκλήματος) που παρατίθεται στην ίδια αναφορά: «Η αποκάλυψις των δραστών των αφισοκολλήσεων τυγχάνει δυσχερής και δεν επιτυγχάνεται πάντοτε».

«Δυσχέρειάς τινας εις την πληροφοριακήν κάλυψιν» εντόπιζε η ΑΔΧ Ανατολικής Μακεδονίας, ενώ εκείνη της Δυτικής πρόβλεπε ότι «με την πάροδον του χρόνου θα προκύψουν προβλήματα Εθνικής Ασφαλείας» και στη δική της επικράτεια, «λόγω: (α) της λειτουργίας διαφόρων Ανωτέρων και Κατωτέρων Τεχνικών Σχολών - Παιδαγωγικής Ακαδημίας - Εργοστασίων (Κοζάνη, Φλώρινα, Πτολεμαίς), (β) της ειδικής συνθέσεως του πληθυσμού, ιδία του Νομού Φλωρίνης (δίγλωσσοι - Βλάχοι), (γ) της δραστηριότητος των διαφόρων Πολιτικών οργανώσεων». Λίγο μεταγενέστερη έκθεση της ίδιας υπηρεσίας καλύπτει το κεφάλαιο «Εθνική Ασφάλεια» με αναλυτική καταγραφή των τοπικών οργανώσεων και γραφείων των δύο ΚΚΕ αλλά και με τις σπουδαστικές κινητοποιήσεις κι εκλογές στα νεότευκτα ΚΑΤΕΕ (νυν ΤΕΙ) Κοζάνης. Μεταξύ άλλων πληροφορούμαστε ότι «κατά τον εορτασμόν της 25ης Μαρτίου 1977 οι σπουδασταί των ΚΑΤΕ δεν μετέσχον της παρελάσεως της σπουδαζούσης νεολαίας, η δε πραγματοποιηθείσα εις την Σχολήν επ' ευκαιρία του εθνικού εορτασμού ομιλία περιεστράφη εις πολιτικολογίαν και προπαγάνδαν και ουχί εις το νόημα του αγώνος των Ελλήνων δια την απελευθέρωσιν των»· εξίσου προβληματικό θεωρήθηκε το γεγονός ότι «κατά την άφιξιν ενταύθα του κ. Προέδρου της Δημοκρατίας, [οι σπουδαστές] απέσχον της

υποδοχής». Οι ασφαλίτες παρακολουθούσαν ακόμη και τα εσωτερικά του κινηματικού μικρόκοσμου: «Εισ τον χώρο του ΚΑΤΕ προσφάτως ενεφανίσθη η οργάνωσις ΦΟΚ (Φοιτητική Ομάδα ΚΑΤΕ Κοζάνης), τα μέλη της οποίας ανέρχονται εις επτά (7) και προέρχονται εκ διασπάσεως της Πανσπουδαστικής Συνδικαλιστικής Κινήσεως (ΚΚΕ/ΕΞ). Η ομάς αύτη ανήκει εις την παράταξιν των Μαρξιστών-Λενινιστών. Επί του παρόντος δεν διαθέτουσι Γραφεία ή έτερα μέσα».

Στα δημοκρατικά Χανιά, δυο από τα έξι ανοιχτά «ζητήματα ασφαλείας» που επισήμαινε στις 18.12.1976 η ΑΔΧ Κρήτης ήταν καθαρά πολιτικής υφής: «Νεολαία (Αποτροπή διεισδύσεως και διαβρώσεως αυτής υπό Κομμουνιστικών κομμάτων)» και «Δραστηριότης αναρχικών (τρόπος αντιμετώπισεως)». Στις 8.10.1977, ο διοικητής της τοπικής Ασφάλειας κρούει τον κώδωνα του κινδύνου: «Τα ΚΚΕ ως και το ΠΑΣΟΚ καταβάλλουν φοβεράς προσπάθειάς διά την διείσδυσιν και διάβρωσιν της μαθητιώσης και σπουδαζούσης νεολαίας. Εις όλα σχεδόν τα ιδρύματα Μέσης και Ανωτέρας Εκπαιδεύσεως υπάρχουν Οργανώσεις των ανωτέρω πολιτικών οργανώσεων που καθοδηγούν και κατευθύνουν τους μαθητάς και σπουδαστάς. Οσάκις μάλιστα δημιουργείται εν θέμα άσχετον με τους σπουδαστάς-μαθητάς, κινητοποιούν αυτούς και ρίπτουν διάφορα συνθήματα πολιτικά». Ως προβλήματα καταχωρίζονται επίσης η «στάσις δικαστικών (θέμα αγορεύσεως εις δίκην κατ' αστυνομικών οργάνων, δίκαι δι' αναγραφήν συνθημάτων - τοιχοκόλλησιν αφισών, καθ' ας δεν προστατεύονται τα αστυνομικά όργανα)» και η «στάσις Δημάρχων-Κοινοταρχών εις θέματα αναγραφής συνθημάτων (αρνούνται την απόσβεσίν των)». Λίγο νωρίτερα (8.7.1977), ο ίδιος είχε εισηγηθεί «να ιδρυθούν Οργανώσεις Νεολαίας από τα εθνικόφρονα κόμματα, αι οποίαι θα δραστηριοποιηθούν εντόνως ίνα αφαιρέσουν την πρωτοβουλίαν και [το] μονοπώλιον από τας κομμουνιστικάς οργανώσεις της νεολαίας αι οποίαι ομολογουμένως αναπτύσσουν δραστηριότητα, ιδία δε η νεολαία του ΚΚΕ/ΕΞ και ΠΑΣΟΚ».

Απαγορεύσεις και διώξεις

Η έμπρακτη εφαρμογή αυτών των προσπαθειών δεν αποτυπώνεται στους (οφθαλμοφανώς αποψιλωμένα, είπαμε) φακέλους των ΓΑΚ. Τουλάχιστον όχι σε όλη την έκτασή της. Υπάρχουν ωστόσο κάποια μικρά αλλά εύγλωττα τεκμήρια. Οσον αφορά λ.χ. την πολιτική απαγόρευσης των (μη προεκλογικών) συγκεντρώσεων της Αριστεράς ή την καταστολή της αφισοκόλλησης και της διακίνησης αριστερών εντύπων.

Στην πρώτη περίπτωση, αποκαλυπτική είναι η διαταγή του υπουργού Δημόσιας Τάξης Αναστάσιου Μπάλκου προς τα Αρχηγεία της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων (19.7.1978), με την οποία παρέχονται λεπτομερείς οδηγίες «επί του θέματος πραγματοποιήσεως συγκεντρώσεων εν υπαίθρω»: μετά την παραλαβή οποιασδήποτε σχετικής αίτησης, οι αστυνομικές αρχές όφειλαν να πείσουν τους οργανωτές για την τέλεση της συγκέντρωσης «σε κλειστούς χώρους (γήπεδα ποδοσφαιρικά, μπάσκετ κ.λπ.), εκτός εάν υπάρχουν ειδικοί λόγοι που αποκλείουν τη χρησιμοποίηση των γηπέδων αυτών (υπερβολικόν μεγάλο μέγεθος γηπέδου σε σύγκριση με τον αριθμόν των συγκεντρουμένων, υπερβολικό μίσθωμα κ.λπ.)». Αν δεν υπήρχαν τέτοιοι χώροι, άδεια μπορούσε να δοθεί για συγκεντρώσεις «σε πλατείες, πάρκα, παιδικές χαρές κ.λπ., μόνον εφ' όσον:

(1) Οι χώροι αυτοί δεν είναι κεντρικοί (οπότε η συγκέντρωσις αποκλείει τη χρήση των χώρων από αντιφρονούντες πολίτες).

(2) Η αστυνομική δύναμη είναι επαρκής για την προστασία της συγκεντρώσεως.

(3) Από την συγκέντρωση δεν θα παρακωλυθή η κυκλοφορία ή η κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου.

(4) Δεν υπάρχουν πληροφορίες και δεν θα προκύψουν θέματα ασφαλείας από ενέργειες εξτρεμιστών.

(5) Δεν θα προκληθούν έκτροπα από αντίπαλες παρατάξεις».

Τους δρακόντειους αυτούς όρους συμπλήρωνε η εξάρτηση κάθε αδειοδότησης από σχετική εντολή του Αρχηγείου ή του υπουργείου. Για την έκταση των σχετικών απαγορεύσεων, αποκαλυπτική είναι η «μη έγκρισις» προφεστιβαλικής εκδήλωσης της Νεολαίας του ΚΚΕ Εσωτερικού στην πλατεία Κυψέλης (29.8.1981), με το σκεπτικό πως «η περιοχή αποτελεί σημαντικό κυκλοφοριακό κόμβο πεζών και οχημάτων, υπάρχουν πολλά καταστήματα (ζαχαροπλαστεία, εστιατόρια κ.λπ.)» και «η πραγματοποίηση της αιτουμένης συγκεντρώσεως θα διαταράξη σοβαρώς την κοινωνικοοικονομική ζωή της».

Εξίσου σκληρή υπήρξε η δίωξη της αφισκοκόλλησης. Ενας μάλιστα από τους πεσόντες αριστερούς της περιόδου, ο 15χρονος μαθητής Σιδέρης Ισιδωρόπουλος, σκοτώθηκε την παραμονή της Πρωτομαγιάς του 1976 από τρόλεϊ ενώ προσπαθούσε να διαφύγει τη σύλληψη επειδή κολλούσε αφίσες της Κ.Ο. Μαχητής. Ακόμη και η φυσική χαλάρωση των διωκτικών οργάνων, που συνειδητοποιούσαν το μάταιο του πράγματος, διορθωνόταν πάραυτα, όπως διαπιστώνουμε από διαταγή του Αρχηγείου Χωροφυλακής προς τις υφιστάμενες του υπηρεσίες (4.1.1980):

«1. Γνωρίζετε ότι, εκ περιελθουσών εις το αρχηγείον πληροφοριών, προκύπτει ότι μέλη ή οπαδοί, ιδία του ΚΚΕ/ΕΞ αλλά και ετέρων κομμουνιστικών οργανώσεων, ενεργούν εις την περιφέρειάν σας και εις ευρείαν κλίμακα αφισκοκόλλήσεις, χωρίς εις τας πλείστας των περιπτώσεων να ενεργώνται παρά των αρμοδίων Υπηρεσιών κατά των υπευθύνων τα νόμιμα.

2. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί εις το κοινόν την εντύπωσιν ότι αι ανωτέρω πράξεις λαμβάνουν χώραν τη ανοχή των Αστυνομικών οργάνων και ότι οι κομμουνισταί ενεργούν εν τη βεβαιότητι ότι δεν θα υποστούν τας συνεπείας του Νόμου.

3. Κατόπιν τούτου, παρακαλούμεν όπως διατάξητε την επί του προκειμένου θέματος δραστηριοποίησιν των αρμοδίων Υπηρεσιών σας, διά την αυστηράν εφαρμογήν κατά των παραβατών της κειμένης νομοθεσίας, ώστε να εξαλειφθή ή τουλάχιστον να περιορισθή εις το ελάχιστον η παρατηρουμένη σήμερον απaráδεκτος ως άνω κατάσταση».

Οσο για τη διακίνηση αριστερών εντύπων από μέλη των αντίστοιχων οργανώσεων, μια από τις βασικές μεθόδους πολιτικής ζύμωσης της περιόδου, εκεί η καταστολή βασίστηκε στον Ν.2943/1954 που είχε θεσπιστεί για την προστασία «των ασκούντων το βιοποριστικό επάγγελμα του εφημεριδοπώλη». Με αποτέλεσμα ουκ ολίγα ευτράπελα, που θα μας απασχολήσουν ίσως κάποια άλλη φορά.

Οι «λύκοι» και τα «πρόβατα»

Ακρογωνιαίος λίθος της αστυνομικής καταστολής της Αριστεράς από τα χρόνια του Μεταξά και μετά, ο θεσμός του «πιστοποιητικού κοινωνικών φρονημάτων» παρέμεινε ενεργός κατά την πρώτη φάση της Μεταπολίτευσης, μέχρι την ήττα της Ν.Δ. στις εκλογές του 1981. Ο λόγος, για ένα έγγραφο που εκδιδόταν από το οικείο αστυνομικό τμήμα, πιστοποιούσε την «εθνικοφροσύνη» του κατόχου του και η προσκόμισή του αποτελούσε αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχή διεκπεραίωση μιας ευρύτατης γκάμας συναλλαγών κάθε πολίτη με τη διοίκηση, από τον

διορισμό στο Δημόσιο ή την εισαγωγή στο πανεπιστήμιο μέχρι την έκδοση διαβατηρίου, άδειας οδήγησης ή κυνηγιού, την απόκτηση εργατικής κατοικίας κ.ο.κ. Θεσπίστηκε πρώτη φορά το 1938, επαναφέρθηκε σε ισχύ το 1948, το δε εύρος της εφαρμογής του τροποποιούνταν από καιρό σε καιρό, ανάλογα με τις τάσεις φιλελευθεροποίησης ή σκληρύνησης που επικρατούσαν στην πολιτική σκηνή. Το 1971 η χούντα υποσχέθηκε να το καταργήσει, δίχως πρακτικό αποτέλεσμα. Η πολιτική αλλαγή του 1974 περιόρισε αισθητά τη χρήση του, υποκαθιστώντας το με αυτοβιογραφικά σημειώματα που οι νεοδιοριστοί υπέβαλλαν με τη μορφή υπεύθυνης δήλωσης (Β.Δ. 64/1974, Π.Δ. 670/1974, Π.Δ. 262/1975), το διατήρησε όμως μέχρι το 1982 ως προϋπόθεση εισαγωγής στις στρατιωτικές σχολές και τα σώματα ασφαλείας. Στο μεσοδιάστημα, επαρχιακές υπηρεσίες του Δημοσίου συνέβαινε να τα απαιτήσουν ακόμη και για την πρόσληψη καθαριστριών («Ελευθεροτυπία», 8.2.1977). Η οριστική κατάργησή τους έγινε από την πρώτη κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, στις 2.2.1982 (για τα σώματα ασφαλείας) και στις 10.7.1982 (για τις στρατιωτικές σχολές). Μέχρι την άνοιξη του 1982, τα επίσημα έντυπα των σωφρονιστικών καταστημάτων (φυλακές, αναμορφωτήρια ανηλίκων) περιλάμβαναν επίσης «ενδείξεις σχετικά με τα κοινωνικά φρονήματα ή την κατηγορία στην οποία ανήκουν οι κρατούμενοι», πρακτική που καταργήθηκε από τον νέο υπουργό Δικαιοσύνης ως αντισυνταγματική («Το Βήμα», 18.3.1982).

Η επιβίωση των πιστοποιητικών δεν αποτελούσε αποτέλεσμα αδράνειας αλλά συνειδητή πολιτική επιλογή των κυβερνήσεων, όπως πιστοποιούν οι αντιδράσεις δεξιών εφημερίδων για την κατάργησή τους. Στις 3.2.1982 η δημοφιλής «Βραδυνή» του Τζώρτζη Αθανασιάδη υποδέχτηκε τις σχετικές ανακοινώσεις του τότε υπουργού Δημόσιας Τάξης, Γιάννη Σκουλαρίκη, με τον απειλητικό τίτλο «Η ΚΝΕ εισβάλλει στα Σώματα Ασφαλείας» και την «πληροφορία» πως «η απόφαση για την κατάργηση των πιστοποιητικών νομιμοφροσύνης χαρακτηρίζεται από αντικειμενικούς παρατηρητές ως "πρωτοφανής" και απαράδεκτη». Όπως τόνιζαν χαρακτηριστικά: Η κυβέρνηση της «Αλλαγής» θα βάλει εδώ και τώρα «τους λύκους να φυλάνε τα πρόβατα». Δύο μέρες αργότερα, δε, το κύριο άρθρο της διακήρυξε ότι «τα Σώματα Ασφαλείας με κανένα τρόπο δεν πρέπει να μεταβληθούν σε ξέφραγο αμπέλι με την αθρόα κατάταξη ατόμων χωρίς κανένα έλεγχο», προειδοποιώντας ότι «αναρχικοί και «δογματικοί» ετοιμάζονται να εισβάλουν στα Σώματα Ασφαλείας και να προωθηθούν σε Υπηρεσίες-κλειδιά με τις «ευλογίες» της κυβερνήσεως του ΠΑΣΟΚ» και προβλέποντας ότι «δεν θα αργήσει η ημέρα που οι «εμπνευστές» αυτής της «αλλαγής» θα βρεθούν πρώτοι προ εκπλήξεων».

Ακόμη εντονότερη υπήρξε η αντίδραση της ίδιας εφημερίδας για την άλωση των στρατιωτικών σχολών, που ερμηνεύτηκε ως «εξόφληση προεκλογικού γραμματίου» του ΠΑΣΟΚ προς το ΚΚΕ. Διαπιστώνοντας με οργή ότι «και κομμουνιστές θα γίνονται αξιωματικοί των Εν. Δυνάμεων», το πρωτοσέλιδο άρθρο της κατήγγειλε απερίφραστα το «μέτρο που ανοίγει τους ασκούς του Αιόλου στις Ενοπλες Δυνάμεις», καταργώντας ένα σύστημα επιλογής που «προσέφερε στο Κράτος την ευχέρεια αυτοπροστασίας του από τα άτομα τα οποία εκείνο έκρινε ότι μπορούσαν να το υπονομεύσουν εκ των έδρων».

Διαβάστε

**Minas Samatas, Surveillance in Greece (N. Υόρκη 2004, εκδ. Pella). Περιοδολόγηση των μεθόδων επιτήρησης που χρησιμοποιήθηκαν από τους κατασταλτικούς μηχανισμούς στην Ελλάδα των τελευταίων πενήντα χρόνων. Ως παράρτημα, ενδιαφέροντα τεκμήρια υπηρεσιακής ταξινόμησης των πολιτικών φρονημάτων των πολιτών κατά την πρώτη φάση της Μεταπολίτευσης, αλιευμένα από δημοσιεύματα της εποχής.*

**Ηλίας Ψυχογιός, Δημόσιαι συναθροίσεις (Αθήναι 1977). Το εκπαιδευτικό εγχειρίδιο του ιδρυτή των ΜΑΤ, αποκαλυπτικό για τα ασφυκτικά περιθώρια άσκησης της ελευθερίας του συνέρχεσθαι κατά τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια.*

**Κώστας Κατσάπης, Το «πρόβλημα νεολαία». Μοντέρνοι νέοι, παράδοση και αμφισβήτηση στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1964-1974 (Αθήνα 2013, εκδ. Απρόβλεπτες). Η προϊστορία της αποκοπής της ελληνικής νεολαίας από τον «εθνικό κορμό», όπως αυτή γινόταν αντιληπτή από τους θεματοφύλακες της κοινωνικής ορθότητας της εποχής.*

**Ναπολέων Δοκανάρης, Η μεταπολεμική Ελλάδα (Ιωάννινα 2004). Αυτοβιογραφική -παρά τον τίτλο της- αφήγηση ενός κεντρώου αξιωματικού της Χωροφυλακής και της ΕΛ.ΑΣ., με αξιοσημείωτες παραδοχές για τις κατά καιρούς αντιδημοκρατικές εκτροπές της υπηρεσίας και των πολιτικών ηγεσιών της.*

**Αλέξανδρος Δρεμπέλας, Ο θρήνος του χωροφύλακα (Αθήνα 1998). Απομνημονεύματα ενός άλλου αξιωματικού, με αρκετά γραφικές λεπτομέρειες της θητείας του, των πρώτων μεταπολιτευτικών χρόνων συμπεριλαμβανομένων.*

Δείτε

**Νίκου Καβουκίδη, «Μαρτυρίες» (1975). Ντοκιμαντέρ για τις εξελίξεις της κρίσιμης διετίας 1973-75 – η καλύτερη ίσως αποτύπωση του κλίματος της πρώτης μεταπολιτευτικής χρονιάς.*

**Θόδωρου Μαραγκού, «Μάθε παιδί μου γράμματα» (1981). Καταγγελία και σάτιρα ταυτόχρονα της μεταπολιτευτικής εθnikοφροσύνης, στα πρότυπα της κλασικής ελληνικής κωμωδίας.*

ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥ: Τάσος Κωστόπουλος, Αντα Ψαρρά, Δημήτρης Ψαρράς. ios@efsyn.gr